

**SOSYAL
BİLİMLERDE
ARAŞTIRMA
YÖNTEMLERİ**

KISA ÖZET

1. Ünite – Bilimsel Yönteme Giriş

Kişisel **deneyim** insanların çok eskiden beri sorunlarının çözümünde kullanageldikleri bilgi kaynaklarından biridir. Bu süreç aslında deneyimlerden bilgi çıkarma sürecidir. Deneyimler üzerinde yansıtıcı düşünmeyi gerektirir. Deneyimler, üzerinde düşünmedikçe bilgiye dönüşmez. Bu nedenle Ary, Jacobs, Razavieh ve Sorensen (2010) deneyimden bilgi çıkarmayı düşünsel davranışın önemli bir özelliği olarak görmekte-dirler.

Yansıtıcı Düşünme: Herhangi bir düşünce, olay ya da durum ve onun doğurguları üzerinde derinliğine ve genişliğine düşünmedir.

Deneyimin başka bir sınırlılığı da, birinin her konuda deneyime sahip olma olasılığının olmamasıdır. Kişisel deneyimler kişinin yaşantılarıyla sınırlıdır. Örneğin, mesleği yönetici olan biri sağlıkla, hukukla, mühendislikle ilgili deneyimlere sahip olamayacaktır. Ancak, bu konuda bilgiye gereksinimi olabilir. Bu durumda kişisel deneyimleriyle bu bilgilere ulaşamayacağı açıktır. O halde, kişisel deneyimler tek başına sorunların çözümü için doğru bilgiye ulaşmada yeterli değildir. kişi, kendi deneyimleriyle sahip olmadığı ancak başkalarının bir **otorite** olarak sahip olduğu bilgiyi kaynak olarak kullanmaktadır. Örneklerden de anlaşılacağı gibi otorite deneyim ve uzmanlığa sahip bir birey olabileceği gibi, bir istatistik veri tabanı ya da ansiklopedi de olabilir .

Sorunların çözümünde tarihsel süreçte kullanılan **tümdengelim** **dayalı akıl yürütme** de başka bir bilgi kaynağıdır. Eski Yunan filozoşarının katkısı olarak ortaya çıkan bu kaynak, kişisel deneyim ve otoriteye göre sorunların çözümüne daha sistematik bir yaklaşım getirmiştir. Aristo ve izleyicileri tarafından geliştirildiği için Aristo mantığı olarak da adlandırılan bu yaklaşım, genel bir önermeden özel bir önermeye ve bu iki önerme arasındaki ilişkiye dayalı olarak yapılan çıkarımdan hareketle bir sonuca giden sistematik bir akıl yürütme, düşünme sürecidir. Tümdengelimsel akıl yürütme sürecinin üç temel basamağı ve vardır. Bunlar (1) genel önerme, (2) özel önerme ve (3) sonuç (çıkartım) olarak belirtilir.

Genel önerme : Bütün kuşların kanadı vardır.

Özel önerme : Saksığan bir kuştur.

Sonuç (çıkartım) : O halde saksığanın kanadı vardır.

Bacon'a göre, önce doğayı gözlemlemek, oradan olgusal verileri toplamak ve bunları akıl yürütme sürecinden geçirerek genellemelere ulaşmak gerekir. **Tümevarıma dayalı akıl yürütme** olarak adlandırılan bu süreç, daha sonraları bilimsel yöntemin de temellerini oluşturmuştur.

Dogma: Araştırmaya gerek duymadan, doğruluğu denemesiz ve tartışmasız kabul edilen ve değişmez sayılan düşüncedir.

Önerme: Dile getirilmiş doğru ya da yanlış tez ya da yargılardır.

Tümevarıma dayalı akıl yürütme sürecindeki bu sorunlar bilim adamlarını yeni bir akıl yürütme sürecini düşünmeye itmiştir. Özellikle Darwin'in (1809-1882) evrim kuramını oluşturma sürecinde tümdengelim dayalı ve tümevarıma dayalı akıl yürütme sürecini birleştirerek yeni bir bilgi edinme yolunu denediği görülmektedir. Bu yönetime **bilimsel yöntem** denilmektedir

Bilimsel yöntemin bu temel aşamaları

- ✚ Sorunun belirlenmesi
- ✚ Sorunun sınırlandırılması ve tanımlanması
- ✚ Denencelerin ifade edilmesi
- ✚ Denencelerin test edilmesi için uygun verilerin toplanması.

Verilerin analiz edilmesi ve sonuç

BİLİMİN ANLAMI VE DOĞASI

Bilimle ilgili farklı tanımlamalar

- Nesnel sağlamlığı olan bilgiler bütünüdür.
- Neden-sonuç ilişkilerinin ifade edildiği sistematik bilgilerdir.
- İnsanoğlunun biriktirdiği kaydedilmiş bilgilerdir.
- Geçerliği kabul edilmiş sistemli bilgiler bütünüdür.
- Örgün bilgiler bütünüdür.
- Genel, güvenilir, bilinen en geçerli bilgidir.
- Gerçeği arama etkinliğidir.

Her türlü düzenden yoksun duyu verileri (algılar) ile mantıksal olarak düzenli düşünme arasında uygunluk sağlama çabasıdır (Einstein)

- Gözlem ve gözleme dayalı akıl yürütme yoluyla önce dünyaya ilişkin olguları, sonra bu olguları birbirine bağlayan yasaları bulma çabasıdır (Russell)
- Denetimli gözlem ve gözlem sonuçlarına dayalı mantıksal düşünme yolundan giderek olguları açıklama gücü taşıyan denenceler bulma ve bunları doğrulama yöntemidir

Tanımları iki ana kategoride toplamak olasıdır. Bunlardan ilki, bilimi bir ürün olarak gören anlayıştır. İlk altı tanımda, birbirine yakın sözlerle ifade edilmiş ve bilimi sistematik, nesnel sağlamlığı olan, geçerli, güvenilir bilgiler bütünü olarak gören bir anlayış vardır. Öteki tanımlar ise bilimi, sistematik bilgiler bütünü olmaktan çok, onlara ulaşma yolu olarak görmektedir. İlk gruptaki tanımları “ürün” olarak bilim, ikinci gruptakileri de “süreç” olarak bilim diye adlandırmak olasıdır.

Bilimi Niteleyen Özellikler:

- *Bilim bir bilgi toplama yolu değil, bir analiz yöntemidir.*
- *Bilim olgusaldır.*
- *Bilim mantıksaldır.*
- *Bilim nesneldir*
- *Bilim eleştiricidir*
- *Bilim genelleyicidir*
- *Bilim seçicidir*
- *Bilim evrenseldir*
- *Bilim kayıtlıdır.*
- *Bilim birikimlidir*
- *Bilim sistematiktir*

Bilimin Sayıltıları:

Sayıltı (Varsayım): Bir araştırmada, var olan araştırma sürecini ve sonucunu önemli ölçüde etkileyeceği düşünülen, araştırmacının test etmeden doğru olarak kabul ettiği, denenmeyen yargılardır.

Çeşitli kaynakların (Cohen, Manion ve Morrison, 2005; Eichelberger, 1989; Erdoğan, 2003; Erkuş, 2011; Karasar, 2007) incelenmesi sonucuna dayalı olarak, bilimin temel sayıltılarını aşağıdaki gibi belirtebiliriz.

SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

- Evrende doğal bir sıralanış ve düzen vardır ve onu açıklamak ve anlamak olasıdır. Doğa gözleme ve açıklamaya izin verecek kadar yavaş değişir. Gözlemlenebilen her olgu potansiyel inceleme konusudur. Dolayısıyla eninde sonunda bilinebilir.
- Her olay onu oluşturan gözlemlenebilir bir nedene sahiptir. Doğaüstü güçlere dayanan açıklamaların bilimde yeri yoktur. Bir olayın nedenini bulmak için ilk nedenini ve sonunu bilmek gerekmez.
- Tüm karmaşıklığın altında bir basitlik yatar. Doğadaki olaylar en ekonomik yollarla açıklanmalıdır
- Olaylar genellenebilir özelliğe sahiptir ve birbiriyle ilişkilidir. Benzer olaylar gruplanarak incelenebilir

Bağımlı Değişken: Bağımlı değişken; başka bir değişkene bağlı olan, o değişkende meydana gelen değişikliklere göre değişmeler gösteren değişkendir

Bilimin Amaçları:

Bilimin temel amacı kuram geliştirmedir (Ary, Jacobs, Razavieh ve Sorensen, 2010; Kerlinger, 1986). Bilim adamları görgül (empirik) araştırmalar yoluyla doğa ve toplum hakkında olgusal veriler toplarlar. Ancak bu verilerin tek başına bir anlamı yoktur. Onların anlamlı hale getirilmesi, bir başka deyişle doğa ve toplumsal olayların aydınlatılıp anlamlandırılabilmesi için verilerin ilişkilendirilmesi, sınıflandırılması ve düzenlenmesi gerekir. Ary, Jacobs, Razavieh ve Sorensen (2010) kuramların temel işlevlerini üç maddede belirtmişlerdir. Kuramlar;

1. Görgül bulguların düzenlenmesini ve olgunun açıklanmasını sağlar.
2. Olguların yordamasını sağlar.
3. Yeni araştırmalara kaynaklık eder.

Kuramlar, amaçlarını tam olarak yerine getirebilmeleri için bazı özellikleri taşımaları gerekir. Ary, Jacobs, Razavieh ve Sorensen (2010) bu özellikleri şu şekilde belirtmişlerdir.

- Kuramlar bir sorunla ilgili gözlenen olguları açıklayabilme gücüne sahip olmalıdır. Bu açıklamalar olabildiğince basit bir anlatımla sunulmalıdır. Bu kural, bilimde basitlik kuralı olarak adlandırılır.
- Bir kuram daha önce oluşmuş bilgiler bütünüyle ve gözlenen olgularla tutarlı olmalıdır. Bilim adamları yeni bilgileri daha önceden oluşmuş bilgi birikimi üzerine kurarlar.
- Bir kuram, doğrulanması için araçlar sunmalıdır. Kuramlardan tümdengelimle dayalı akıl yürütme yoluyla denenceler oluşturulabilmeli ve bu denenceler de görgül verilerle sınanarak doğruluğu ya da yanlışlığı görülebilmelidir. Bilimde ikinci amaç açıklamadır. **Açıklama** bir olgunun oluş biçimini değil, oluş nedenini gösterme sürecidir (Yıldırım, 2007). Bu süreçte "niçin" sorusuna yanıt aranır. Örneğin, herhangi bir maddeyi belirli bir yükseklikten bıraktığımızda aşağı düşer. Aşağı düştüğünün gözlenmesi betimlemedir. Ancak niçin aşağı düştüğünün belirlenmesi açıklamadır. Açıklama betimlemeyi de kapsar. Olaylar önce betimlenir sonra da nedenleri açıklanır.

Betimlemede olgunun dışına çıkmak gerekmez; olguyu oluş sürecinde gözlemek ve betimlemek yeterlidir. Bilimin başka amaçlarından birisi de yordamadır. **Yordama**, hiçbir bilgiye dayalı olmadan kör bir tahminde bulunma değil, var olan bilgilere dayalı olarak incelenen konuyla ilgili gelecekte neler olabileceği hakkında tahminde bulunmaktır. Bilimsel araştırmalar sonucunda elde edilen bilginin başka olayları, olguları ve süreçleri açıklamada ya da anlamada kullanılır olması, kısaca uygulamada doğrularının olması beklenir.

Bilimin temel amaçlarından biri de Erkuş'un (2011) deyimiyle **denetimleme** olarak belirtilmektedir. Eğer güvenilir bir şekilde açıklama ve yordama yapılabilirse, kontrol etmek de olasıdır. İnsanlar nedenini bildikleri bir olayın denetimini de yapabilirler. Örneğin, hastalıkların nedeni biliniyorsa, onları önlemek için aşı ya da başka önlemler almak olanaklıdır

Bilimsel Tutum ve Değerler: Bilim insanları bilimsel araştırma sürecinde bazı bilimsel tutumlara sahip olmalı ve bu süreci bilimsel etik ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirmelidirler. Yapılan işin öteki insanlarla ilgili olması ve toplumu etkilemesi bu tutum ve ilkelere uymayı zorunlu hale getirmektedir. Ary,

SOSYAL BİLİMLERDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Jacobs, Razavieh ve Sorensen (2010) bir bilim insanının taşıması gereken bilimsel tutum özelliklerini dört temel ilkede belirtmişlerdir.

- *Bilim insanları bilimsel verilere karşı kuşkucu olmalıdırlar.*
- *Bilim insanları nesnel ve tarafsız olmalıdırlar*
- *Bilim insanları değerlerle değil olgularla uğraşır.*
- *Bilim insanları yalıtılmış olgularla uğraşmaz*
- *Bilimsel çalışmaların özünde dürüstlük kavramı yatar*

Bilim Anlayışında Çeşitlilik: Bilim insanları bilgi ve bilimin doğası hakkında farklı felsefi anlayışlara sahiptirler. Bu anlayışları üç temel kategoride incelemek olasıdır. Bunlar pozitivist bilim anlayışı, pozitivism ötesi/anlamacı/yorumlamacı bilim anlayışı ve eleştirel kuram bilim anlayışlarıdır. Bu anlayışların her biri farklı bir felsefi görüşe dayanmaktadır. bu temel bilim anlayışları

Pozitivist Bilim Anlayışı: Pozitivizm (olguculuk) anlayışını ilk olarak ortaya atan kişi sosyolog August Comte'dur (1798-1857). Bununla birlikte Bacon, Galile, Newton, Descartes gibi doğa bilimcileri ve felsefecilerin de bu bilim anlayışının gelişmesine önemli katkıları olmuştur. Pozitivist bilim anlayışının temel ilkesi şudur: Bizim dışımızda duran gerçek bir maddi evren bulunmaktadır. Pozitivist bilim anlayışının dayandığı temel sayıltıları Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım (2010, s. 6) şu şekilde belirtmişlerdir:

- Bilimsel ilerleme birikimlidir.
- Bilimsel bilgi tek ve meşru bilgidir. Gerçek hakkında dini, felsefi, sanatsal bilgiden daha doğru bir bilgi türüdür.
- Görgül verilerin derlenmesi ve değerlendirilmesinde, kuram oluşturulmasında normatif bakış açlarına, değer yargılarına, kanılara ve kişisel bakış açlarına yer yoktur.
- Meşru bilgiye ancak mantık, istatistik ve matematik kullanılarak, yani doğa bilimlerinin yöntemleri ile ulaşılabilir. Kavramlar gerçeklerin sayısal olarak ölçülmesine olanak tanıyacak şekilde işlevsel hale getirilmelidir.
- Bilimin amacı neden-sonuç ilişkilerini açığa çıkarmak ve düzenlilikleri açıklayan yasalar ortaya koymaktır.

Pozitivist Bilim Anlayışına Eleştiriler: On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında pozitivist bilim anlayışına karşı özellikle Avrupalı bilim insanları, felsefeciler, sosyal eleştirmenler ve sanatçılar tarafından eleştiriler yoğunlaşmaya başladı. Anti-pozitivistlerin temel eleştirisi indirgemeci ve mekanik doğa görüşü fikrineydi. Bu mekanik ve indirgemeci doğa görüşü etik sorumluluk, bireysellik, özgürlük, seçenek gibi kavramları dışlıyordu (Cohen, Manion ve Morrison, 2005). Pozitivist bilim anlayışına önemli karşı çıkışlardan biri şair William Blake'ten geldi. Blake, evrenin mekanik bir yapı olmaktan çok yaşayan bir organizmaya benzediğini belirtmiştir. Blake'e göre mekanik ve materyalist bilim anlayışı yaşamın kendisini dışlamaktadır. Pozitivist anlayış yaşamı biyokimya, biyofizik, titreşim, dalgalar olarak görmektedir. Hâlbuki yaşamın kendisi yaşayan bir canlı olarak algılanmalıdır

Pozitivizme karşı başka önemli bir çıkış da Danimarkalı felsefeci Kierkegaard'dan geldi. Kierkegaard bireyle ve onun kapasitesinin en üst düzeye kadar geliştirilmesiyle ilgilenmiştir. Kierkegaard'a göre, kişinin kendi potansiyelinin farkında olması varoluşunun anlamıdır. Kişinin bu potansiyeli kendine özgü, biricik ve genele indirgenemez. Pozitivist anlayışın bireyselden uzak genellenebilir insan davranışlarıyla uğraşması, bireyin insani özelliklerinin dışlanması neden olmaktadır. Kierkegaard'a göre gerçeğin öznelliği ve somutluğu bir ışıktır. Bilimle uğraşan biri, öncelikle kendi karanlığından kurtulmalıdır

Pozitivizm Ötesi/Yorumlamacı/Anlamacı Bilim Anlayışı: Yirminci yüzyılın başlarında fizik ve öteki temel bilimlerde meydana gelen bazı gelişmeler, pozitivism ötesi anlayışın doğmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler arasında en önemli üç gelişme, Einstein'ın *Görecelik Kuramı*, *Kuantum Fiziği* ve

Kaos Kuramıdır. Görecelik kuramı, zaman ve uzayın bakan kişiye göre değiştiğini bize göstermiştir. Kuantum fiziği ve felsefesi insanların doğayı algılama ve anlayış biçimini değiştirmiştir. Belirsizlik, dualite, olasılık ve gözlemci gözlenen bütünlüğü gibi ilkelerle geleneksel belirlenimci görüşe karşı yeni bir bakış açısı geliştirilmiştir. Yine yirminci yüzyılın önemli gelişmelerinden biri olan kaos kuramı doğayı ve toplumu anlamak için yeni bakış açıları getirmiştir. Bunlardan biri fraktal geometridir. Geleneksel bilim dünyayı soyutlayarak sembolize eder. Ancak gerçek dünya öyle değildir. Cohen, Manion ve Morrison (2005) post pozitivist bilim anlayışının ayırt edici özelliklerini şu şekilde belirtmişlerdir:

- İnsanlar eylemlerinde kendilerine özgü ve yaratıcıdır. İnsanlar bilerek ve isteyerek eylemde bulunurlar ve bu eylemlerindeki etkinlikleri anlamlandırır.
- İnsanlar toplumsal dünyalarını aktif olarak yapılandırır. Onlar pozitivistin pasif oyuncak bebekleri değildir.
- Durumlar durağan ve katı değil değişken ve akıcıdır. Olaylar ve davranışlar zamanla değişirler ve içinde buldukları bağlamdan etkilenirler.
- Olaylar ve bireyler eşsizdirler ve genellenemezler.
- Toplumsal dünya kendi doğal durumunda, araştırmacı tarafından müdahale ya da manipüle edilmeden araştırılmalıdır.
- Araştırılan olaya bağlılık esastır.

Eleştirel Bilim Anlayışı: Pozitivist ve pozitivist ötesi paradigmlar bir olgunun anlaşılması için iki farklı bakış açısıdır. Pozitivist paradigma; nesnellik, ölçülebilirlik, yordanabilirlik, kontrol, örüntü, yasa oluşturma ve davranışın kurallarını belirleme gibi ilkeleri gerçekleştirme hedefler. Pozitivist ötesi paradigma dünyayı, üzerinde yaşayanların bakış açılarına göre anlamayı ve yorumlamayı hedeflemektedir. Birincisinde gözlenen olay, ikincisinde de anlam ve yorum ön plandadır.

Bu iki farklı bakış açısına üçüncü bir anlayış daha eklenmiştir. Bu anlayış eleştirel kuramdır. Eleştirel kuram paradigması, Alman sosyolog ve felsefeci Habermas'ın çalışmalarına dayanmaktadır. Bu kuramın amacı siyasaldır, özgürlükçü bir toplumda birey ve grupların özgürleştirilmesidir (Cohen, Manion ve Morrison, 2005). Eleştirel kuram pozitivist ve pozitivist ötesi paradigmları eleştirerek, yeni bir anlayış getirmiştir.

BİLİMSEL ARAŞTIRMA SÜRECİ

- ❖ Araştırma Sorununun Belirlenmesi ve Sınırlandırılması
- ❖ Alanyazın Taraması
- ❖ Araştırma Amaçlarının Belirlenmesi
- ❖ Araştırma Modelinin Belirlenmesi
- ❖ Araştırma Verilerinin Toplanması
- ❖ Araştırma Verilerinin Analizi ve Yorumlanması
- ❖ Araştırma Sonucunun ve Doğurgularının İfade Edilmesi

Bu Özetin tamamını, Çıkmış Sorularını, Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/sosyal-bilimlerde-arastirma-yontemleri-ady212u?search=ary101u>